

Nasilje preko interneta (cyberbullying) predstavlja situacije kad je dete ili tinejdžer izloženo napadu drugog deteta, tinejdžera ili grupe dece, posredstvom interneta ili mobilnog telefona.

Elektronsko nasilje uključuje bilo kakav oblik slanja poruka putem interneta ili mobilnih telefona. Ima za cilj povređivanje, uznemiravanje ili bilo kakvo drugo nanošenje štete detetu, mladom ili odraslom čoveku koji ne može da se zaštiti od takvih postupaka. Pojavljuje se u obliku tekstualnih ili video poruka, fotografija ili poziva. Program “Škola bez nasilja” bori se i protiv ove vrste nasilja. U prilogu možete pročitati savete za prepoznavanje i sprečavanje elektronskog nasilja u vašem okruženju. [O ulozu škole u sprečavanju elektronskog nasilja pročitajte u posebnom prilogu.](#)

Pročitajte savete za [decu](#) i [roditelje](#)

Postoje dve vrste nasilja preko interneta: direktan napad i napad preko posrednika, piše [Poliklinika za zaštitu dece grada Zagreba.](#)

Direktan napad događa se kad maloletnik:

- šalje uznemirujuće poruke mobilnim telefonom, e-mailom ili na chatu
- ukrade ili promeni lozinku za e-mail ili nadimak na chatu
- objavljuje privatne podatke ili neistine na chatu, blogu ili internet stranici
- šalje uznemirujuće slike putem e-maila ili MMS poruka na mobilnom telefonu
- postavlja internet ankete o žrtvi
- šalje viruse na e-mail ili mobilni telefon
- šalje pornografiju i neželjenu poštu na e-mail ili mobilni telefon
- lažno se predstavlja kao drugo dete.

Nasilje preko posrednika događa se kad počinitelj napada žrtvu preko treće osobe, koja toga najčešće nije svesna.

Na primer, neko dete dozna lozinku drugog deteta za njegovu e-mail adresu ili nadimak na chatu. Tako s njegove e-mail adrese može slati uznemirujuće poruke njegovim prijateljima, ostavljati neprimerene poruke na blogu, chatu ili forumu. Svima se tako čini da je žrtva zapravo ta koja čini loše stvari.

Prijatelji će se posvađati s njime, administrator će isključiti njegov nadimak ili e-mail adresu, roditelji će se naljutiti na njega i biće kažnjen. Oni su posrednici u zlostavljanju, a toga nisu ni svesni.

Počinitelac može staviti oglas seksualnog ili provokativnog sadržaja u ime žrtve sa njenim brojem mobilnog telefona ili adresom. Na taj način dete može da doživi mnoge neprijatnosti i naći se u opasnosti.

Napad preko posrednika najopasnija je vrsta nasilja preko interneta jer često uključuje odrasle, među kojima ima mnogo ljudi sa lošim namerama.

Bez fizičkog kontakta sa publikom, deca i mladi teže vide i razumeju štetu koju njihove reči mogu naneti. Školski tračevi nađu svoj put do bloga i žrtva trača oseća da je u rukama nepoznatog internet napadača.

Šta obuhvata takav oblik nasilja?

Međuvršnjačko nasilje putem interneta uključuje podsticanje grupne mržnje, napade na privatnost, uznemiravanje, uhođenje, vređanje, nesavestan pristup štetnim sadržajima te širenje nasilnih i uvredljivih komentara. Može uključivati slanje okrutnih, zlobnih, katkad i pretećih poruka, kao i kreiranje internet stranica koje sadrže priče, crteže, slike i šale na račun vršnjaka.

Takvo nasilje se, nadalje, odnosi i na slanje fotografija svojih kolega te traženje ostalih da ih procenjuju po određenim karakteristikama, odnosno da glasaju za osobu koja je, na primer, najružnija, najnepopularnija ili najdeblja u školi. Deca katkad na određenoj popularnoj internet stranici traže od ostalih da navedu osobu koju najviše mrze te da o njoj napišu nekoliko reči, a sve s ciljem da žrtvu osramote pred što većim brojem ljudi. Nasilje na internetu uključuje i "provaljivanje" u tuđe e-mail adrese te slanje zlobnih i neugodnih sadržaja drugima.

Nasilje među vršnjacima sve češće se odnosi na nekoliko oblika komunikacije, uključujući zvuk, slike, animacije i fotografije. Elektronsko nasilje se najčešće izvodi oblicima komunikacije u kojima identitet počinitelja može biti skriven. Nedostatak socijalnih i kontekstualnih naznaka, kao što su govor tela i ton glasa, može imati mnoštvo učinaka: nema opipljive, afektivne povratne informacije o tome da li je ponašanje preko interneta prouzrokovalo štetu drugome.

Anonimnost počiniteljima nasilja preko interneta daje osećaj da nekažnjeno mogu ne poštovati socijalne norme i ograničenja, što rezultira već navedenim ponašanjem.

Saveti za decu

Mobilni i internet omogućavaju ti da si uvek u toku i uvek prisutan svuda. Možeš brzo doći do informacija koje ti trebaju, razgovarati i zabavljati se sa prijateljima, ali i upoznavati decu i mlade iz različitih delova sveta. Možeš da razmenjuješ mišljenja s drugima, igrati igrice, pratiti novosti i zanimljivosti.

Međutim, mobilni i internet, uprkos svim svojim mogućnostima, ipak su samo alati. Nažalost, postoje neki koji koristeći se ovim alatima vređaju i uznemiravaju druge. U njihovim rukama mobilni i internet pretvaraju se u moćno oružje.

Neki to rade nepromišljeno, neki iz fore i zabave, neki s namerom da povrede ili osramote, a neki zloupotrebe mogućnosti koje ovi alati daju. Pa tako neki šalju uznemiravajuće i preteće poruke, nagovaraju na odbacivanje i mržnju, objavljuju tajne i neistine o drugima. Neki podstiču druge da daju neprijatne komentare o onima koje ne vole jer žele da ih osramote pred što većim brojem ljudi. Neki se lažno predstavljaju da bi prevarili i iskoristili druge, a neki pak „provaljuju" u tuđe mobilne, e-mailove ili blogove i šalju zlobne komentare i poruke o drugima u tuđe ime. Sve ovo može da se događa putem poziva ili sms poruke, putem e-maila, chat-a, bloga ili drugih internet stranica, a naziva se elektronsko nasilje ili zlostavljanje.

Igraj fer plej i zaštititi se!

- Ne šalji zlonamerne sms ili e-mail poruke. Prije nego što klikneš „Pošalji" zapitaj se kako bi se ti osećao da primiš tu poruku.
- Pažljivo pročitaj sms i e-mail poruku pre nego što je proslediš dalje. Nemoj prosleđivati poruke koje vređaju i uznemiravaju druge. Nemoj se uključivati u ankete, rasprave i chat-ove koji nekog izruguju, ocrnjuju ili ogovaraju.
- Ne snimaj i ne prosleđuj fotografije i snimke koje mogu druge dovesti u neugodnu situaciju, osramotiti ih ili izložiti ismevanju i vređanju drugih.

- Zaštiti sebe lozinkom i pazi kome je daješ jer prijatelji u nekom trenutku mogu postati neprijatelji.
- Ne navodi lične informacije, brojeve telefona i mobilnog, adresu na kojoj živiš, ime škole u koju ideš, mesta na koja izlaziš osobama koje ne poznaješ uživo. Kad pišeš o sebi, piši što uopštenije. Sve što napišeš i objaviš u sms poruci ili na internetu postaje javno i dostupno velikom broju ljudi i više ne možeš kontrolisati kako će drugi iskoristiti tvoje podatke.
- Ne šalji i ne objavljuj svoje fotografije i fotografije svojih prijatelja preko mobilnog i interneta. Jednom kada pošalješ ili objaviš fotografiju, nad njom više nemaš kontrolu, ne znaš šta se dalje s njom događa. Uz malo veštine i s osnovnim grafičkim programima moguće su razne fotomontaže.
- Ne stavlja na internet ništa što ne bi voleo da vide tvoji prijatelji i poznanici, čak ni u e-mailu ili sms poruci.
- Ako ti neko pošalje zlonamernu ili preteću poruku mobilnim ili e-mailom, nemoj odgovorati. Pokaži je odrasloj osobi kojoj veruješ.
- Neki odrasli i vršnjaci lažno se predstavljaju i pretvaraju da su prijatelji jer ih zanimaju slike seksualnog sadržaja ili imaju seksualne želje i namere. Upravo radi toga budi na oprezu, ne samo s informacijama i fotografijama koje deliš, nego i prilikom upoznavanja s „on-line“ prijateljima. Podseti se da je sve ono što znaš o tom "prijatelju" samo ono što ti je ta osoba rekla i da ništa od toga ne mora biti istina.
- Ako želiš uživo upoznati „on-line“ prijatelja, dogovori prvi susret na javnom mestu, gde ima dosta ljudi. Ne nalazi se nasamo s njim, već povedi nekoliko prijatelja i prijateljica ili odraslu osobu kojoj veruješ.
- Pomozi deci koja doživljavaju nasilje putem sms-poruka i interneta tako da im jasno kažeš da nije u redu to što im se događa i da vidiš da im je teško. Nemoj prikrivati nasilje i odmah obavesti odrasle o tome šta se događa.
- Pre nego što napišeš poruku, priču ili objaviš fotografiju, zapitaj se hoćeš li time nekoga povrediti. Nemoj činiti drugima ono što ne želiš da drugi čine tebi.
- Čuvaj sebe i druge! Sve što važi za čuvanje podataka o tebi, važi i za čuvanje tuđih.

Kako sigurnovoditi internet dnevnik/blog?

Blog je skraćena od engleske reči weblog, što u doslovnom prevodu znači „internet dnevnik“. To je internet stranica na kojoj pojedinac ili grupa ljudi beleži svoja razmišljanja, stavove, razmenjuju svoja mišljenja o određenoj temi. Može se lako i brzo stvoriti i ne zahteva poznavanje nekog specifičnog računarskog programa. Iako se smatraju nekim oblikom dnevnika, zapamti da sve što napišeš na blogu postaje javno i dostupno velikom broju ljudi. Ako bloguješ, uvek postoji šansa da neko pronade tvoj blog i sazna tvoj stvarni identitet, a to mogu biti upravo ljudi za koje najmanje želiš i očekuješ da te pronađu.

Poznavanje mogućnosti koje blog nudi, a time i mogućih opasnosti koje se kriju, omogućuje ti da se zaštićiš, sigurno bloguješ i uživaš u komunikaciji s drugima.

Opasnosti bloga su:

- **OBJAVLJIVANJE PRIVATNIH INFORMACIJA** - Ako objavljuješ informacije o sebi i svojoj porodici, to može navesti osobe s lošim namerama da pokušaju da uspostave kontakt s tobom ili tvojom porodicom.
- **PROFILI** - neke blog stranice imaju mogućnost objavljivanja profila, odnosno informacija o autoru bloga, poput beleške o piscu, što je u obliku linka dostupno svim posetioca bloga. Deca

često upisuju svoje prave podatke (ime i prezime, broj telefona, adresu škole, broj bankovnog računa roditelja i slično) ili objavljuju svoje fotografije, nesvesni opasnosti koje to povlači za sobom.

- NEODGOVARAJUĆI SADRŽAJI - Pretražujući blogove drugih ljudi, možeš naići na sadržaje ili rasprave neprikladne za svoj uzrast.
- NASILJE PREKO INTERNETA - Neki mogu koristiti blogove kao put k nasilju ili zastrašivanju druge dece.
- NACIONALNA, VERSKA I RASNA MRŽNJA - Neki se mogu koristiti blogovima za podsticanje mržnje i vređanje drugih radi njihove nacionalne, verske, rasne ili druge pripadnosti.
- OBJAVA NEPOUZDANIH INFORMACIJA - Kao što svako može kreirati stranicu na internetu, tako svako može objaviti nepouzidane i netačne podatke o drugima. Budi na oprezu i razmisli o tome što si pročitao, napisao ili pronašao na blogovima. Ne veruj svemu što tu piše.

Kako održati privatnost svog bloga:

1. Zaštiti blog lozinkom i pazi kome je daješ jer prijatelji u nekom trenutku mogu postati neprijatelji.
2. Ne navodi u blogu lične i detaljne informacije. Kada pišeš o sebi, piši što uopštenije. Nemoj navoditi gde živiš, izlaziš i slično jer svaka lična informacija može otkriti tvoj identitet.
3. Ne spominji u blogu imena, adrese, brojeve telefona, školu, e-mail adrese i slične informacije. To su upravo informacije koje traže odrasli sa seksualnim namerama prema deci, stoga ih izbegavaj. U zamenu, možeš da koristiš nadimak, ali pripazi da ne podseća na tvoje ili nečije pravo ime.
4. Ne navodi u blogu ni informacije o bilo kome koga poznaješ, kako ne bi mogućeg pedofila naveli da, iako vi niste zainteresirani za „ćaskanje“ s njim, možda vaša drugarica jeste.
5. Ne stavljaš svoje fotografije i fotografije svojih prijatelja u svoj blog.
6. Ne ostavljaš blog otvorenim, a računar bez nadzora jer bi neko mogao upisati nešto nepoželjno.
7. Ne ogovaraš i ne širi tračeve o svojim prijateljima iz razreda.
8. Prije nego što napišeš poruku, priču ili objaviš fotografiju, zapitaj se hoćeš li time nekoga povrediti.

I u svetu mobilnih i interneta poštuju pravila ponašanja kao i u svakodnevnom životu. Nemoj činiti drugima ono što ne bi hteo da drugi čine tebi.

Pronađi se! („Googluj se!”)

Poseti stranicu www.google.com i upiši svoje ime i prezime pod znakovima navoda (npr. "Pera Perić"). Google će pronaći sve internet strane na kojima se spominje tvoje ime. Na taj način možeš otkriti da li postoji neka web stranica ili blog o tebi.

Isto uradi sa svojim brojem mobilnog, e-mail adresom, pravom adresom i nadimkom na chat-u. Možda negde neko piše o tebi i daje tvoje podatke, a da ti to i ne znaš.

Pokušaj to činiti što češće, a možeš napraviti i "Google Alert", alarm koji će ti stizati na mail svaki put kad i ako se na internetu pojavi stranica na kojoj se spominje tvoje ime.

Svi zajedno možemo mobilne i internet učiniti sigurnijim i doprineti zaustavljanju elektronskog nasilja. Policija, mobilni operateri i pružaoci internet usluga pomoći će u pronalaženju onih koji čine nasilje.

ZNATE LI S KIM SE DOPISUJETE PUTEM INTERNETA I MOBILNOG?

7 zlatnih pravila za sigurno chat-ovanje i sms-dopisivanje

1. Nikad nemojte nepoznatim ljudima putem interneta ili mobilnog davati podatke o sebi, svojoj porodici i prijateljima, ne otkrivajte im svoje prezime ni adresu, nemojte reći u koju školu idete, jer ne možete znati kakve su im namere. Važno je da im ne šaljete svoje fotografije, slike porodice ili prijatelja jer se one mogu na razne načine zloupotrebiti.
2. Imajte na umu da „nepoznati“ s kojim se dopisujete i koji se predstavlja kao dečko od 15 godina, može zapravo biti muškarac od 50 godina i slati vam lažne podatke o sebi uz tuđu fotografiju.
3. Ne primajte na poklon dopune za mobilni od nepoznatih jer će oni zasigurno tražiti nešto zauzvrat.
4. U dopisivanju mobilnim ili internetom nemojte pisati ništa čega biste se stideli ako to pročitaju vaši prijatelji u školi ili u komšiliku, ne šaljite fotografije koje ne biste želeli pokazati drugima. Sve što pošaljete zlonamerna osoba može iskoristiti da vas ucenjuje, uz pretnje da će to objaviti na internetu, na ulazu u vašu školu ili zgradu gde stanujete.
5. Ako vam neko šalje uznemiravajuće, preteće ili prostačke poruke na mobilni, svakako to recite roditeljima ili nastavniku u koga imate poverenja. Niste vi krivi zbog toga što vam prete i vređaju vas. Zatražite pomoć od roditelja čak i kad mislite da ste učinili nešto nedopušteno.
6. Nemojte izbrisati s mobilnog podatke i fotografije koje vam je neko poslao jer će pomoću njih policija lakše pronaći osobu koja vam preti.
7. Nikad nemojte ići sami na sastanak s osobom koju ste upoznali putem mobilnog, na chat-u ili putem bloga. Ako ta osoba insistira da dođete bez pratnje, nemojte ići na takav sastanak.

Saveti za roditelje

Zapamtite: Vaša deca mogu znati više od Vas o tehnologiji, ali Vi znate više o životu. I u ovoj oblasti oni treba od Vas da nauče sigurno da „hodaju“

Bez obzira na Vaša iskustva i stavove, deca i mladi neizbežno dolaze u susret s računarskom i komunikacijskom tehnologijom. Podsticanje informatičke pismenosti je deo školskog programa. Važno je znati da će Vaša deca koristiti modernu tehnologiju i da je teško, pa i štetno za njihov razvoj zabraniti im korišćenje mobilnih, računara i interneta.

Iskustva pokazuju da nadzor roditelja i nadgledanje dečjih aktivnosti na internetu predstavljaju važan korak u zaštiti dece i mladih, ali ni to nije dovoljno.

Roditelji nisu u prilici da stalno nadgledaju aktivnosti svoje dece na internetu. Osim toga, važnije je naučiti decu kako sigurno da „hodaju“ elektronskim medijima nego da ih stalno „vodite za ruku“. Kao što decu učimo kako da se nose sa uznemiravajućim i neugodnim događajima u svakodnevnom životu, kao i kako prepoznati i izbeći opasnost na ulici i u svojoj okolini, važno je naučiti decu kako da se sigurno koriste internetom i mobilnim i kako prepoznati moguću opasnost i rizična ponašanja. Takođe, važno je podučiti decu i mlade o preuzimanju odgovornosti za svoje ponašanje i o posledicama određenih postupaka, koje pogađaju njih same, ali i druge s kojima su u kontaktu. Pritom je važno poštovati njihovu nezavisnost, interese i aktivnosti u skladu s njihovim uzrastom, kao i koristiti se porukama koje su prilagodjene detetovom uzrastu.

Chat, blog, forumi i slična mesta na internetu, gde deca i mladi mogu razmenjivati mišljenja i

komunicirati, vrlo su popularna, pa su stoga i privlačna osobama koje žele zloupotребiti komunikacijske mogućnosti koje internet nudi. Zloupotreba vršnjaka najčešće uključuje preteće poruke, vređanje i širenje glasina te ucene koje jedno dete ili više njih upućuju drugom detetu. A zloupotreba odraslih najčešće uključuje lažno predstavljanje i manipulisanje s ciljem pridobijanja dece i mladih na nepoželjna ponašanja (najčešće seksualna).

Ako saznate da je Vaše dete bilo izloženo nasilju putem mobilnog i interneta, morate preduzeti ove korake:

- naučite dete da ne odgovara na nasilne, preteće ili ikakve sumnjive sms ili e-mail poruke i telefonske pozive;
- ne brišite poruke ili slike jer mogu poslužiti kao dokaz;
- kontaktirajte provajdera internet usluga i prijavite primanje poruke;
- kontaktirajte školu i obavestite ih o neprihvatljivom ponašanju/zlostavljanju ili eventualnim promenama raspoloženja i ponašanja kod djeteta;
- kontaktirajte policiju ako poruke putem mobilnog i interneta sadrže pretnje nasiljem, uhođenje, napastvovanje, dečju pornografiju i sl., ili kada prethodni koraci nisu dali rezultate;
- ako Vam je poznat identitet vionovnika, broj ili e-mail adresa s koje su uznemiravajuće i zlonamerne poruke upućene, svakako obavestite o tome policiju, mobilne operatere, provajdere internet usluga, školu.

Saveti za sigurno korišćenje mobilnih i interneta

- Nadimci kojim se deca predstavljaju koristeći se komunikacijskim uslugama putem interneta mogu izazvati reakcije drugih, što znači da bi bilo dobro izabrati nadimak koji neće provocirati.
- Većina chat-ova sadrži mogućnost zaustavljanja (Block) ili zanemarivanja (Ignore), kojima se zaustavljaju daljne poruke od neželjenih korisnika.
- Ako je reč o nekome ko je jednostavno dosadan, blokiranje poruka najčešće je dovoljno da se problem zaustavi. No, ako je posredi osoba koja iznosi stvarne pretnje, važno je da dete o tome obavesti odraslu osobu u koju ima poverenja.
- Obratite pažnju i budite svesni pokazuje li Vaše dete uznemirenost nakon dobijenog poziva mobilnim ili nakon vremena provedenog na internetu. Obratite pažnju na detetove komentare ili promene u odnosima s prijateljima. Moguće je da će biti tajnoviti, nerado govoriti o svojim „on-line“ aktivnostima i upotrebi mobilnog.
- Razgovarajte s detetom i pokušajte razumeti na koje se načine i za koje aktivnosti koristi internetom i mobitelom.
- Ograničite korišćenje računara tokom dana. Dobro je uvesti jasna pravila, npr. nema računara pre škole, pre spavanja, za vreme obroka ili pre nego što je urađen domaći.
- Naučite dete da ne prosleđuje niti komentariše sadržaje koji mogu nekoga povrediti.
- Razgovarajte s detetom o tome kada treba, a kada ne treba čuvati tajnu pred roditeljima, upozorite ga da s nepoznatim osobama (uključujući i one koje poznaje putem sms poruka i interneta) nije dobro imati tajne. Takođe recite da, kad se oseća neugodno ili zbunjeno zbog nečega što je doživelo, uvek može razgovarati s Vama.
- Razgovarajte s detetom o opasnostima interneta i naučite ga da ne ostavlja lične podatke ni fotografije na internetu i ne dogovara susrete s nepoznatim ljudima. Ako dete jako želi da se upozna s osobom koju je upoznalo preko interneta, naglasite da to mora biti na javnom mjestu i da nikako ne ide samo. Tražite da na prvi susret povede nekoliko drugova i drugarica ili odraslu osobu kojoj vjeruje.

- Objasnite deci i mladima opasnosti slanja svojih slika putem interneta, kao i pojam dečje pornografije. Nikad se ne zna šta će druga osoba učiniti sa slikama. Uz malo veštine i s osnovnim grafičkim programima moguće su razne fotomontaže. Objasnite im, da kad jednom pošalju fotografiju, nad njom više nemaju kontrolu, ne znaju što se dalje s njom događa. Naglasite da ne smeju slati svoje fotografije bez dogovora s Vama.
- Naglasite svojoj deci kako oni nisu krivi ako postanu žrtve elektronskog nasilja. Recite da im nećete zbog toga oduzeti pravo na korišćenje računara - to je jedan od mogućih razloga zbog kog deca ne govore odraslama kad postanu žrtve nasilja na internetu.
- Umesto same zabrane deci i mladima da ne iznose lične informacije, važno ih je naučiti kako ograničiti pristup drugih tim informacijama.
- Naučite više o mobilnim, internetu i osnovnim pojmovima koji se koriste u virtualnom svetu, tako da možete razgovarati s decom o njihovim aktivnostima i iskustvima, ali i lakše razumeti virtualni svijet u kom deca odrastaju, a koji je puno drugačiji od onoga koji Vi poznajete.
- Informišite se i o programima koji filtriraju web stranice za koje ne želite da budu dostupne vašem detetu. Većina se tih programa može kupiti preko interneta, a neki su i besplatni. Neki internet pretraživači (Internet Explorer) imaju ugrađene filtere koji se mogu uključiti kako ne bi dopuštali pristup stranicama određenog sadržaja. Najčešće korišćeni filteri su **ContentProtect**, **CYBERSitter** i **NetNanny**. Programi za filtriranje su koristan alat za roditelje kako bi mogli usmeriti pažnju svoje dece na poučne i primerene sadržaje umesto nepoželjnih. U nekim antivirusnim programima, pa čak i besplatnima, koji se preuzimaju s interneta, ima i takav paket, npr. **Punch program**, pa osobu koja vam održava kućni kompjuter zamolite da ga instalira i podučiti vas kako se njime koristiti. Ni takvi programi, međutim, nisu savršeni pa ih treba shvatiti samo kao pomoćno sredstvo. Najbolji su filter ipak vaše prisustvo, nadzor, pouka i podrška.

Sigurno korišćenje mobilnih telefona

- Naglasite detetu da pazi kome daje broj mobitela.
- Upozorite ga neka se oprezno koristi nekom od chat usluga preko mobitela.
- Ako dobije poruku s nepoznatog broja, neka ne odgovara. Recite mu da ne treba odgovarati ni na poznate brojeve ako se zbog sadržaja poruke oseća loše ili neprijatno.
- Objasnite djetetu kako šala može lako od smešne da postane uvredljivom, i to da, ako je ljuto, može učiniti nešto zbog čega će poslije požaliti.
- Istaknite da bude oprezno kada šalje i prosljeđuje poruke drugima.
- Podstaknite dete da se pre slanja poruke zapita može li ona uvrediti ili na bilo koji način naštetiti onome ko poruku prima.
- Poučite dete da je prosljeđivanje poruka koje vrijeđaju nekoga takođe nasilje pa da to ne radi.
- Postavite pravilo prema kom nije dopušteno putem mobilnog slati fotografije ili videozapise drugih ljudi bez Vašeg dopuštenja.
- Ako je dete dobilo neprimerenu poruku, poziv ili je bilo izloženo nasilju, podržite ga i podstaknite da odmah razgovara s vama ili nekom drugom odraslom osobom u koju ima poverenja (poput nastavnika, školskog psihologa), kako se problem ne bi pogoršao.

Najčešće se roditelji ne ustručavaju preuzeti brigu i odgovornost za ponašanje svoje dece u igri, školi ili u tuđoj kući. Ne mora biti drugačije ni kad je reč o onome što se događa posredstvom moderne tehnologije. Roditelji treba da razgovaraju sa svojom decom o kompjuterskoj etici, da dogovore pravila ponašanja na internetu i, kao najvažnije, definišu posledice kršenja tih pravila. Prisutnost odraslih koji

nadgledaju situaciju na igralištima umanjuje količinu nasilja među vršnjacima. U školama koje povećaju broj dežurnih nastavnika na hodnicima, igralištima, u dvorištu, smanjen je broj nasilnih incidenata. Isto se može primijeniti na elektronsko nasilje.

- See more at: <http://www.medijskapismenost.net/dokument/Elektronsko-nasilje-sta-je-i-kako-ga-izbeci#sthash.AHoG0WV0.dpuf>